

Vragen m.b.t. SB Startnotitie Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie 2025-2028

Fractie	#	Vraag/input	Antwoord/reactie
SGP	1	Wat is de totale benodigde opgave voor onze eigen assets en gronden om in 2050 klimaatadaptief en waterrobuust te zijn?	Bij ieder onderhoud groot of klein zullen we moeten kijken of we dit klimaatadaptief kunnen aanleggen. Eerder heeft Provinciale Staten een Quick-Scan ontvangen (uitgevoerd in november 2022) over de globale kosten en baten om te komen tot een klimaatbestendig Utrecht. Daaruit blijkt dat de baten (c.q. de vermeden schade) hoger zijn dan de benodigde investeringen. Dat beeld wordt bevestigd door recentere onderzoeken op nationaal niveau.
	2	Hebben we een top tien van meest kwetsbare provinciale assets?	Nee, er is geen top tien lijst. Het beeld is divers. Geen plek is hetzelfde. Mogelijke negatieve effecten zijn overal weer anders. Alle nieuwe stresstesten die de komende jaren wordt uitgevoerd moeten een beter beeld geven waar de hoogste prioriteit ligt.
	3	Hoe scoren onze eigen assets ten aanzien van de 4 thema's in de stresstesten?	Met de stresstesten bereken je de kwetsbaarheid van een asset op de vier thema's. Daarna wordt middels een risicodialoog bepaald of er een maatregel genomen moet worden. Beoogde maatregelen worden vervolgens in een uitvoeringsplan gezet om uitgevoerd te worden. Dus er is geen score te benoemen.
	4	Welke investeringen zijn hiervoor nodig in water, groen en bodem?	Eerste zorg is het investeren in het verminderen van verharding, dan het water zoveel mogelijk op de plek zelf houden. Door voldoende biodivers groen aan te leggen houden we een vitale bodem die het water makkelijker op kan nemen.
	5	Hoe is de samenwerking met gemeenten in gebiedsteams zodat stedelijke en landelijke opgaven gekoppeld worden?	In de Gebiedsgerichte aanpak (GGA) gebieden wordt met alle betrokken partijen in een gebied gewerkt aan de doelen en opgaven voor het gebied op basis van het UPLG. De gemeenten worden hierbij, zowel bestuurlijk als ambtelijk, betrokken. Per gebied wordt gekeken welke opgaven er zijn en wat haalbaar is voor het gebied. Daar waar mogelijk en gewenst worden klimaatadaptieve oplossingen in zowel de bebouwde omgeving als het landelijk gebied gezocht om te komen tot de meest ideale oplossingen, die ook economisch haalbaar en uitvoerbaar zijn en een bijdrage leveren aan gewenste maatschappelijke- en milieudoelstellingen.
	6	Hoe kunnen we de aandacht voor klimaatadaptatie in de stad versterken? Daar vinden de meeste risico's plaats.	In het vorige programma hebben we veel aandacht besteed aan het stedelijk gebied. De intentie is om die lijn in het nieuwe programma door te zetten. Dat doen we vooral door samen te werken met de gemeenten en andere lokale actoren in projecten en door kennis over te dragen, dus stimuleren en participeren. En daarnaast hebben we de subsidieregeling waarmee concrete uitvoeringsprojecten en

			adaptatiemaatregelen meegefinancierd kunnen worden.
	7	Hoe voorkomen we dat we blijven hangen in innovaties, pilots e.d.? Kunnen we onze rol hierop nader definiëren?	De pilots waren nodig om beter inzicht te krijgen in wat nodig is om te komen tot versnelling in de processen voor de uitvoering. Het beeld blijkt zeer divers. Met maatwerk ondersteunen we gemeenten om de volgende stappen te zetten. Na de pilots en ontwerpprocessen volgt de uitwerkingsfase en daarna de uitvoering. In die fase wordt vooral financiële ondersteuning geboden aan de gemeenten. En zullen we monitoren wat er verandert.
GroenLinks	8	Hoe hangt het Uitvoeringsprogramma samen met het Handelingsperspectief Kaderrichtlijn Water?	De KRW-doelen worden bepaald door de huidige toestand te nemen en daar het effect van alle haalbare maatregelen bij op te tellen. Klimaatverandering kan ervoor zorgen dat de ecologie zich anders gaat ontwikkelen. Als we dit merken kunnen de doelen hierop worden aangepast. Het beoogde nieuwe Programma Klimaatadaptatie kan op lokaal niveau via maatregelen zorgen dat de effecten van klimaatverandering minder doorwerken in de waterlichamen.
	9	Er is veel aandacht besteed aan het onderwerp hittestress. Dat heeft geresulteerd in acht gemeentelijke hitteplannen en steeds meer aandacht en eigenaarschap bij gemeenten. Hoe is de betrokkenheid van alle gemeenten gewaarborgd in dit programma?	De provincie is actief deelnemer in de diverse regionale samenwerkingsverbanden (de zogenaamde werkregio's klimaatadaptatie). Vooral langs die lijn is er interactie met alle gemeenten en zijn we, samen met de projectteams van de werkregio's en de waterschappen, voortdurend op zoek naar het versterken van de betrokkenheid van de gemeenten.
	10	Dit vereist een evaluatie van het huidige beleid en regelgeving en het verkennen van mogelijkheden voor betere integratie van klimaatadaptatie, zoals het verplicht stellen van toelichtingen bij nieuwe ontwikkelingen. Hoe en wanneer worden het huidige beleid en regelgeving geëvalueerd op klimaatadaptatie?	Evalueren van het huidige beleid en regelgeving is onderdeel van het nieuwe Uitvoeringsprogramma en is feitelijk een continu proces aangezien ook regelmatig nieuwe programma's en trajecten worden ontwikkeld en opgestart. Dit doen we natuurlijk vooral door het gesprek aan te gaan en de verbindingen met relevante programma's goed te onderhouden.
	11	Kan 'het verplicht stellen van toelichtingen bij nieuwe ontwikkelingen' worden toegelicht in het kader van (winst voor) klimaatadaptatie?	Het is belangrijk dat bij elke nieuwe ontwikkeling vanaf het begin aandacht is voor de negatieve gevolgen van klimaatverandering en de mogelijke effecten op de betreffende ontwikkeling. Door dit 'verplicht' mee te nemen, kan voorkomen worden dat te laat, achteraf, pas wordt gekeken naar de mogelijke negatieve gevolgen, wat weer kan leiden tot extra kosten en vergroting van risico's. Door hier sterk op in te zetten is veel winst voor klimaatadaptatie mogelijk.
	12	Een veerkrachtig natuurlijk systeem, ondersteund met technische oplossingen om de effecten van dergelijke gebeurtenissen te verminderen, vormt de basis. Wat is de huidige veerkracht van het	Het huidige systeem is nog hoofdzakelijk technisch geregeld. De veerkracht van het natuurlijk systeem wordt nu onvoldoende benut, dat is ook waar de meeste overlast vandaan komt. Het is belangrijk om meer

		natuurlijk systeem en vormt dit al de basis waarvan uit wordt gegaan?	ruimte te geven aan het natuurlijke systeem. Een goed voorbeeld is het nationale project 'Ruimte voor de Rivier, waardoor echte grote problemen in de rivieren zijn opgelost. Zelfs de grote waterproblemen in juli '21 waren groter geweest als deze projecten nog niet waren uitgevoerd. Dit is daarmee ook een goed voorbeeld van wat we willen bereiken samen met Water en Bodem Sturend (WBS).
	13	Zijn hier al concreet voorbeelden van te noemen, die de provincie de komende jaren wil inzetten?	Zorgen voor minder afdichting van de bodem. Alleen daar waar het noodzakelijk is. Door voldoende en biodivers groen aan te leggen versterk je de verkoeling van de omgeving en de infiltratie capaciteit van de bodem. Dit zorgt voor minder afstroming van regenwater uit het stedelijk gebied zodat we het water vasthouden waar het valt. In tijden van droogte kan het vervolgens door de groene omgeving worden benut en is er voldoende grondwater in de ondergrond voor de drinkwaterproductie.
	14	Welke kansen biedt dit systeem voor erfgoed, recreatie en de economie?	De kansen voor erfgoed, recreatie en economie zijn groot. Door dit systeem meer in te zetten, worden de gevolgen van overlast verminderd. Omdat er in een meer groene omgeving wordt gewoond, gewerkt, gerecreëerd en het erfgoed wordt behouden.
	15	Vervolgens zal op basis van beschikbaarheid van capaciteit en middelen bekeken worden óf en wanneer het kan worden opgepakt. Hoe wordt PS betrokken bij de situaties waar capaciteit en middelen beperkende factoren blijken voor de uitvoering van het programma?	De looptijd van het nieuwe programma is vier jaar. Sowieso zal niet alles tegelijkertijd opgepakt worden, ook al omdat niet alles tegelijkertijd speelt. Vooralsnog verwachten we geen problemen ten aanzien van capaciteit en/of middelen. Wanneer die wel ontstaan en nadrukkelijk effect dreigen te hebben op de realisatie van doelen van het nieuw te maken programma, wordt PS daar uiteraard over geïnformeerd en geconsulteerd via de gebruikelijke route. Overigens hoeft het daarbij zeker niet alleen te gaan om provinciale middelen. Er is ook oog voor andere mogelijke financieringsbronnen, bijvoorbeeld rijksmiddelen.
	16	Zo moeten we de mogelijkheid van onvoorziene gebeurtenissen meenemen in beleid en plannen voor provinciale ruimtelijke ontwikkeling, zodat we niet nu keuzes maken en bouwen op plekken die in de toekomst gevoelig kunnen worden voor bijvoorbeeld natuurbranden of overstromingen. Welke gebieden in de provincie zijn gevoelig voor natuurbranden en hoe worden deze gevrijwaard van bouwen?	Het risico op een onbeheersbare natuurbrand speelt op dit moment vooral op de Utrechtse Heuvelrug. Ergens niet bouwen in verband met het risico op natuurbrand is op dit moment niet aan de orde. Voor meer informatie over de aanpak van natuurbrandbeheersing wordt verwezen naar de Statenbrief Natuurbrandbeheersing die bij agendapunt 21 van de commissievergadering wordt besproken.
	17	Welke rol spelen de 'waterrisicoprofielen' bij het vrijwaren van bouwen van gebieden die gevoelig zijn voor overstromingen?	In artikel 2.10 van de Omgevingsverordening is geregeld dat gemeenten motiveren hoe ze omgaan met

			bouwen in overstroombaar gebied. Op basis van de Kamerbrief Water en Bodem sturend is de provincie een traject gestart om mede op basis van de watterisicoprofielen deze regel aan te passen. Het traject richt zich op mogelijke aanscherping van regels voor bouwen in buitendijkse gebieden, maar kan eventueel ook leiden tot aanvullende eisen voor binnendijks gebied. Het traject wordt uitgevoerd in samenwerking met de waterbeheerders en gemeenten.
	18	De provincie neemt het voortouw vanuit de eigen organisatie en beleid. Daarom is het voor de provincie van groot belang haar eigen kennis, beheer van assets en de invloed die ze heeft op haar beleidsterreinen op de juiste manier in te zetten. Welke instrumenten heeft de provincie om het nemen van het voortouw ook daadwerkelijk vorm te geven in de praktische samenwerking met de diverse partners?	Het brede scala van instrumenten dat de provincie tot haar beschikking heeft, is inzetbaar. In alle programma's en beleidsterreinen wordt samengewerkt met veel partners. Samen optrekken, krachten bundelen, levert vaak meer op dan van bovenaf bepalen hoe dingen moeten. Dus zetten we in eerste instantie in op stimuleren en aanjagen, kennisoverdracht, innovatie, instrumentenontwikkeling en financiële ondersteuning. Qua instrumentarium kan gedacht worden aan handreikingen, stresstesten en overzichten van te gebruiken indicatoren.
	19	Zijn de eigen kennis en het beheer van assets van de provincie voldoende om het voortouw te nemen?	Er is geen reden om te denken dat dit onvoldoende is. Als kennis ontbreekt, zorgen we ervoor dat we die kennis binnenhalen.
	20	Zo nee, wat is hiervoor nog nodig en welke rol speelt PS hierbij?	Zie het antwoord op vraag 19.
	21	Slim versnellen betekent afwegen en prioriteren van de eigen inzet en doorzetten, versterken of afbouwen van projecten en samenwerkingen: blijf je inzetten op huidige initiatieven?	Zie het antwoord op vraag 22.
	22	Hoe wordt PS betrokken bij het afbouwen van reeds goedgekeurde projecten?	Er is vooralsnog geen sprake van afbouw van reeds goedgekeurde projecten. De tekst in de notitie van de denktank bedoelt uitsluitend te zeggen dat je kritisch moet kijken naar je activiteiten: staan ze voldoende in verbinding met de doelen die je wil behalen? De in de startnotitie benoemde eerste speerpunten komen grotendeels voort uit al lopende activiteiten, die naar ons oordeel ook in de nabije toekomst belangrijk blijven. Er komen echter ook acties bij en dus moeten we goed afwegen hoe en waar de beschikbare capaciteit effectief wordt ingezet op de verschillende dossiers.
	23	Hoe wordt de klimaatbestendigheid van af te bouwen projecten gewaarborgd?	Door de instrumenten te gebruiken die zijn ontwikkeld in de pilot die we hebben gedaan met gemeenten eind vorig jaar. Als provincie zorgen dat we de instrumenten die we hebben onder de aandacht brengen bij de projectleiders van de gemeenten en de ontwikkelaars. Verder hebben we het Convenant Toekomstbestendig Bouwen waarin onze Afspraken Klimaatadaptief

			Bouwen zijn opgenomen. Op rijksniveau wordt nagedacht over juridische verankering van de Landelijke Maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving.
	24	2030: Klimaatadaptatie verankerd in programma's en beleid en waar nodig geborgd in verordening. In welke programma's en beleidsonderdelen moet klimaatadaptatie tot 2030 nog worden geborgd?	Deze vraag heeft betrekking op een uitspraak in de eerdere genoemde bijlage, het advies van de denktank. Klimaatadaptatie komt terug in alle beleidsthema's van de omgevingsvisie. De mate van borging van klimaatadaptatie in de onderliggende programma's bij de beleidsthema's varieert. Het monitoringsdashboard dat ontwikkeld is (en de komende tijd verder geactualiseerd wordt) wordt gebruikt om inzicht te bieden in deze borging. Het belang van de borging hangt nauw samen met de relevantie van het betreffende programma voor klimaatadaptatie. Bij de borging maken we onderscheid tussen verschillende vormen van verankering: organisatorische verankering, beleidsverankering en daarnaast kijken we ook of klimaatadaptatie tot uiting komt in concrete acties en uitvoering. Het is dus belangrijk op te merken dat de wijze waarop klimaatadaptatie is geborgd, kan variëren op deze aspecten in de programma's. Ook na 2030 zullen nieuwe programma's ontwikkeld worden, waarbij verankering van klimaatadaptatie aan de orde zal zijn. Het is deels dus ook een continu proces.
	25	Wat is hiervoor nog nodig en wat is de rol van PS hierin?	Vanuit het programmteam klimaatadaptatie worden de komende jaren (voor zover nog niet gebeurt) verbindingen gelegd met alle relevante opgaven en programma's. Samen met de betrokken collega's wordt bekeken wat nodig is om te komen tot een goede verankering. Als kennis ontbreekt, wordt die aangevuld. Samen wordt gekeken welke stappen gezet moeten worden om te zorgen dat klimaatadaptatie goed wordt meegenomen. In het nieuwe programma wordt uitgewerkt wat nog meer gedaan kan worden om dit te bewerkstelligen. Mocht er op een bepaald beleidsterrein in de toekomst spanning ontstaan tussen beleidsdoelen waarin politieke keuzes gemaakt moeten worden, worden die uiteraard ook gedeeld met PS.
	26	Wat is de (zo concreet mogelijke) planning tot 2030 om deze borging te regelen?	Er is nog geen concrete planning. We werken nu eerst aan de uitwerking van het nieuwe programma dat een looptijd gaat krijgen t/m 2028. Dit is slechts de startnotitie.
	27	Wanneer kan een wijzigingsvoorstel voor de Omgevingsverordening worden verwacht om deze borging vast te leggen?	Het proces van de 1 ^e wijziging van de omgevingsverordening wordt nu geëvalueerd. Parallel loopt een inventarisatie van onderwerpen voor de 2 ^e

			<p>wijziging. De startnotitie hiervoor wordt naar verwachting rond de zomer naar uw Staten gestuurd. Het proces voor op- en vaststellen hiervan gaat zo'n anderhalf jaar duren (net als bij de 1^e wijziging).</p> <p>De wijze waarop klimaatadaptatie hierin een plek kan vinden wordt bij het opstellen van de wijziging onderzocht.</p>
	28	Voor het nieuwe uitvoeringsprogramma zijn een aantal kaders richtinggevend. Hoe wil de provincie samen met deze partners en overheden prioriteren binnen en tussen deze kaders?	<p>De genoemde kaders op pagina 4 van de startnotitie liggen in elkaars verlengde. Hier hoeft dus niet tussen geprioriteerd te worden. Graag horen we uw visie hierop. Overigens zullen er de komende jaren wel kaders bijkomen, o.a. vanuit de rijksoverheid (denk bijvoorbeeld aan een nieuwe nationale klimaatadaptatiestrategie die in 2025-2026 wordt verwacht).</p>
	29	Welke voorwaarden worden aan het programma en de uitvoering gesteld en hoe wordt aan al deze kaders getoetst.	<p>De meeste opgenomen kaders zijn vrij algemeen beschrijvend van aard en dus zal het nieuwe programma relatief gemakkelijk binnen de bandbreedtes van de kaders kunnen blijven. Voor zover er meer specifieke aspecten zijn opgenomen passen ook die bij de koers die nu is uitgezet voor het nieuwe programma.</p>
	30	Hoe beoordeelt de provincie deze kaders?	<p>Alle huidige en mogelijke nieuwe kaders zullen op relevantie beoordeeld worden en zo nodig wordt het programma daarop aangepast.</p>
	31	Zijn ze beperkend of geven ze nog te veel ruimte?	<p>Zoals aangegeven in het antwoord op vraag 29 zijn de meeste kaders die tot nu beschikbaar zijn, vrij algemeen van aard. Het klimaatadaptatiebeleid is echter sterk in ontwikkeling en de komende jaren wordt dan ook meer sturing verwacht bijvoorbeeld ten aanzien van te hanteren normen, richtlijnen en indicatoren op de verschillende thema's. Er wordt hard gewerkt aan het komen tot een gelijk speelveld.</p>
	32	Zijn er voorbeelden te noemen waar deze kaders goed werken of waar ze juist te beperkend zijn danwel te veel ruimte geven?	<p>Als voorbeeld noemen we het de kaders voor Water en Bodem Sturend (WBS). Die zijn nieuw. Als we kijken naar de gebouwde omgeving zien we dat deze kaders al langer gehanteerd worden vanuit klimaatadaptatie. Dit nieuwe kader is dus ondersteunend op wat wel willen bereiken. Het is net als de landelijke Maatlat die hier ook in genoemd wordt. Deze kaders werken niet beperkend of ruimte gevend, maar geven richting op de verschillende vragen die er zijn rond dit thema.</p>
	33	Kan de provincie met deze kaders, gemeenten meer aanjagen om met klimaatadaptatieve maatregelen te komen?	<p>Op zich wel en kan versterkt worden.</p>
	34	Kan inzicht worden gegeven hoe, bijvoorbeeld in Rijnenburg, de kaders water en bodem sturend invloed gaan hebben op de keuzes voor woningbouw?	<p>Kijkend naar de geschiktheidskaart zullen er voorwaarden aan woningbouwlocaties worden gekoppeld op welke wijze er mogelijk gebouwd kan worden als deze locatie in een categorie 'ja, mits of nee, tenzij' vallen.</p>

	35	Hoe kan de provincie zorgen dat deze kaders bij een dergelijke ontwikkeling voldoende worden meegenomen?	Door mee te doen met de ontwikkelingen en te zorgen dat deze kaders in de provinciale verordening zijn opgenomen en uiteraard door kennis te delen.
	36	We streven naar een uitvoeringsprogramma met de volgende kenmerken. Hoe zien participatie en inclusie er in dit programma uit?	In de startnotitie is op hoofdlijnen geschetst hoe het participatietraject eruitziet bij de ontwikkeling van het programma. Zonder betrokkenheid en medewerking van belanghebbenden en betrokkenen is geen succesvol klimaatadaptatiebeleid mogelijk. Dus in alle gevallen en bij elke activiteit en voorgenomen doel is interactie met de omgeving en zullen we het gesprek aan gaan om anderen te motiveren om klimaatadaptatie goed mee te nemen. Het zal nog een flinke uitdaging zijn om daarbij ook diegenen te betrekken die moeilijker aangehaakt worden. Inclusiviteit en klimaatrechtvaardigheid komt hoger op de landelijke politieke agenda en het gesprek erover vindt meer en meer plaats. Op het Nationale Congres Klimaatadaptatie dat de provincie Utrecht samen met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat op 17 juni 2024 organiseert is dit één van de centrale thema's.
	37	Komen er aparte participatietrajecten rondom klimaatadaptatieve maatregelen of wordt tijdens participatietrajecten rondom de energietransitie en woningbouw tegelijk naar klimaatadaptatie gekeken en dit als geheel meegenomen?	Waar mogelijk en efficiënt worden koppelingen gelegd. In de pilotrajecten die lopen met een aantal gemeenten zal zeker ook naar dit punt gekeken worden in de toekomst.
	38	Welke voordelen of nadelen hebben deze 2 varianten?	Veel hangt af van timing en lokale ontwikkelingen en processen. Zoals geantwoord bij vraag 37 is dit één van de onderzoeksvragen in de pilotrajecten. Daarnaast wordt het ook meegenomen in interne gesprekken met collega's van andere trajecten, zoals energietransitie en woningbouw.
	39	Welke mogelijkheden voor financiering van klimaatadaptatieve maatregelen zijn er en welke rol speelt de provincie hierin?	Voor het stimuleren van klimaatadaptatieve maatregelen hebben provincie en waterschap subsidies die aangevraagd kunnen worden. Bij de provincie door bedrijven en gemeenten en bij het waterschap door inwoners. Het Rijk is aan het overwegen of ze weer een impuls regeling moeten opzetten om klimaatadaptatieve maatregelen extra te stimuleren. Uit een enquête is gebleken dat de regeling nogal omslachtig was bij aanvraag en verantwoording. RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) heeft een Regeling Groenprojecten die is aan te vragen door ondernemers of projectbeheerders. Klimaatadaptatie is een van de project categorieën. Er kan subsidie worden aangevraagd voor retentiegebieden, gebouw en terrein gebonden waterberging, innovatieve koeling van gebouwen,

			vegetatiedak en voor grondwater in veenweidegebied. Verder zijn er ook Europese subsidies. Als Provincie kunnen we helpen om deze subsidies onder de aandacht te brengen.
	40	Wat willen we in 2028 bereikt hebben?	Zie het antwoord op vraag 41.
	41	Kan de ambitie voor 2028 m.b.t. vergroting van de klimaatbestendigheid concreter worden gemaakt?	Dat werken we uit in het nieuwe programma. We horen graag hoe Provinciale Staten daar tegenaan kijkt op basis van de voorliggende Startnotitie.
	42	Waar in de provincie is nu de nood het grootst?	Elk gebied heeft zijn eigen specifieke aandachtspunten. De hoogste nood die we hebben als provincie en ook als Nederland is dat we te weinig zoetwater vasthouden. Door dit beter te doen hebben we minder last van wateroverlast, het water kan de bodem sneller in, weinig last van droogte, genoeg grondwater (stad als spons) en voldoende grondwater voor drinkwater. Eén van de klimaatadaptatie-maatregelen om hieraan bij te dragen is het minder afdichten van de bodem en het aanleggen van meer biodivers groen.
	43	Hoe kan de waterberging op de Heuvelrug in 2028 toekomstbestendig gemaakt zijn?	Om te komen tot een robuust watersysteem op de Utrechtse Heuvelrug werkt het Programma Klimaatadaptatie samen met de Blauwe Agenda Utrechtse Heuvelrug. Via de Blauwe Agenda worden de principes van Water en Bodem Sturend toegepast in maatregelen. Vanwege de omvang van de opgave en het gebied zal dit echter niet voor 2028 geheel gerealiseerd zijn.
	44	Zijn er andere voorbeelden die we op provinciaal niveau met urgentie willen bereiken in 2028?	Voorbeelden daarvan zijn: Stimuleren dat elke Utrechtse gemeente in 2028 tenminste één klimaatbestendige, biodiverse en gezonde wijk heeft gerealiseerd. Aanpak van hittestress: nog steeds het meest onderbelichte thema. Het komen tot klimaatbestendige bedrijventerreinen heeft ook urgentie. Steeds meer analyses geven aan dat hier veel winst te behalen valt op het gebied van klimaatadaptatie.
	45	Er zijn genoeg instrumenten en middelen om op termijn iedere wijk en werklocatie, nieuw of bestaand, klimaatbestendig, biodivers en gezond in te richten.. Is dit de ambitie voor vergroting van de klimaatbestendigheid?	Dit zijn randvoorwaarden om lokale overheden zo veel mogelijk ondersteuning te bieden en handvatten en middelen aan te reiken om te komen tot vergroting van de klimaatbestendigheid.
	46	Hoe staat dat in verhouding tot de totale opgave waar we bv. in 2050 zouden moeten staan?	Daar is in dit stadium moeilijk een antwoord op te geven. Ook na 2050 zal er gewerkt moeten worden aan het vergroten van klimaatbestendigheid. Zolang het klimaat (versneld) verandert en de aarde opwarmt, blijft klimaatadaptatiebeleid noodzakelijk en moeten we ons blijven aanpassen.
PvdD	47	Hoe wordt de informatie van stakeholders 'gewogen' en meegenomen?	Binnen de beschikbare tijd die we hebben voor het ontwikkelen van het programma

			zullen we zoveel mogelijk input van stakeholders ophalen en uiteraard verwerken. De inzet is erop gericht dat stakeholders zich nadrukkelijk mee verantwoordelijk voelen voor de uitvoering van het programma, voor zover ze op onderdelen daar zelf invloed en betrokkenheid bij hebben. Voor zover input niet wordt meegenomen zal altijd aan stakeholders worden teruggekoppeld wat daarvan de reden is.
		We nemen aan dat wetenschappelijke informatie en vooral wat al werkt (bij Rijk, gemeenten, andere provincies) wordt meegenomen, en niet (alleen) meningen?	Zeker.
	48	We lezen in alle documenten dat het gedachtegoed over klimaatadaptatie vooral geldt voor de menselijke inwoners en we zien dieren genoemd op p.6 van de startnotitie. Maar nergens anders wordt het uitgewerkt. Ook de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) geeft dit aan in hun zienswijze uit 2023. Hierbij wordt vooral hittestress genoemd als een groot risico voor de dieren in de veehouderij. Hoe gaat dit expliciet meegenomen worden?	Hittestress is een onderwerp dat zowel mens als dier raakt. Dit aspect van dierenwelzijn zal dan ook zeker expliciet worden meegenomen in relevante trajecten. Door de Raad voor Dieraangelegenheden (RDA) zijn zes leidende principes geformuleerd in de zienswijze "Dierwaardige veehouderij". Deze vormen het uitgangspunt voor het momenteel op te stellen landelijk convenant voor Dierwaardige veehouderij. Aanknopingspunten daaruit zullen worden betrokken in de verdere (Utrechtse) uitwerking in lopende gebiedsprocessen.
	49	Gaan stresstesten voor wateroverlast en hitte voortaan in grote ruimtelijke ordening en mobiliteitsprojecten standaard opgenomen worden? Zo niet, waarom niet?	Stresstesten worden gedaan op alle thema's van het DPRA (Delta Programma Ruimtelijke Adaptatie): wateroverlast, hitte, droogte en overstromingsrisico's. Vanuit het Programma Klimaatadaptatie is de inzet dat de uitkomsten uit de stresstesten worden meegenomen in de grote ruimtelijke ordening en mobiliteitsprojecten.
	50	Aan het einde van het document 'Klimaatbestendige provincie' zien we het jaartal 2035 opduiken terwijl we in de opleggende memo lezen dat "in 2028 is klimaatadaptatie meegenomen in doel, aanpak en acties en toont elk programma en elke opgave eigenaarschap op de klimaatadaptatiedoelen". Wat ons betreft is inderdaad het bereiken van die doelen in 2028 the bare minimum, want 2035 is ruimschoots te laat. Graag een toelichting.	Het advies van de denktank waar het jaartal 2035 wordt genoemd is grofmaziger van opbouw dan de startnotitie waarin meer specifiek wensbeelden zijn opgenomen voor de programmaperiode 2025-2028. Het moge duidelijk zijn uit de startnotitie dat de ambitie van het programmateam klimaatadaptatie hoog is.
Volt	51	In hoeverre kunnen de politiek partijen bijdragen aan het de vormgeving van het nieuwe uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie buiten de genoemde werksessie om? Ofwel, welke ruimte is er voor PS om ideeën en oplossingen aan te dragen voor het te vormen uitvoeringsprogramma?	Die bijdrage kan uiteraard nu in eerste instantie geleverd worden door een reacties te geven op de startnotitie. Verder staat het PS of leden van PS te alle tijden vrij om ideeën en oplossingen aan te dragen voor het te vormen uitvoeringsprogramma. Het programmateam klimaatadaptatie staat daar altijd voor open.
	52	Stap 2a in de startnotitie gaat over participatie. Deze participatie staat gepland voor Q2 en zal dus nu/snel starten. Bestaat er al een overzicht van welke maatschappelijke organisaties en bedrijven	Nee. Dat overzicht is er nog niet. We zitten in de opstartfase voor het nieuwe programma. We hebben uiteraard een netwerk opgebouwd de afgelopen jaren van

		zullen worden betrokken en kan dit worden gedeeld met PS?	betrokken actoren, zowel overheden als bijvoorbeeld maatschappelijke organisaties of branche-organisaties. Wanneer daar behoefte aan is kan t.z.t. een overzicht worden gedeeld van organisaties die betrokken of gehoord worden. Het zou op prijs worden gesteld als we dergelijke informatie kunnen meenemen bij de beoogde werksessie met statenleden.
	53	Aan de hand van welke criteria zijn deze organisaties geselecteerd?	Er is geen lijst met selectiecriteria. Het zal gaan om organisaties die óf direct betrokken zijn bij klimaatadaptatie óf belanghebbend zijn. We zullen daarin waarschijnlijk toch wel enigszins selectief moeten zijn om het werkbaar te houden. Indien u daarover specifieke ideeën heeft, vernemen we die graag.
	54	Kan worden geconcretiseerd om welke/wat voor soort input gevraagd zal worden bij de betrokken externe partijen? Zal vooral bijvoorbeeld worden gevraagd naar hoe deze partijen naar de opgaven kijken (prioritering) of zullen partijen ook worden gevraagd naar bijvoorbeeld mogelijke concrete subsidie bestemming zoals de klimaatbestemmingen schoolpleinen.	Dit moeten we nog uitwerken. Maar uitgegaan kan worden van 1. Reflectie op de startnotitie; 2. Reflectie op gekozen speerpunten en eventueel toe te voegen speerpunten; 3. Reflectie op de wensbeelden voor 2028; 4. Meedenken over wat nodig is om de doelen te halen; 5. Inzicht in wat stakeholders en belanghebbenden zelf kunnen betekenen om samen met ons de doelen te halen.
	55	Onder stap 2a staat ook iets genoemd over het verkrijgen van input van burgers middels een enquête. Kan meer worden geconcretiseerd over de aard en het doel van deze enquête?	Aangegeven is dat we zullen bekijken in hoeverre het praktisch mogelijk is om ook inwoners input te laten leveren. Bijvoorbeeld middels een enquête. Of dit haalbaar is, moeten we dus nog bekijken. Zo ja, dat ligt het voor de hand dat de insteek zal zijn om beelden op te halen wat inwoners belangrijk vinden om iets aan te doen in het licht van het veranderende klimaat; welke thema's onderwerpen, type acties. Dat zou meer inzicht geven in wat inwoners bezighoudt in relatie tot de klimaatproblematiek, waarbij we uiteraard in dat geval wel duidelijk zullen moeten maken dat het hier gaat over klimaatadaptatie en niet klimaatmitigatie. En helder moeten zijn over de rol van de Provincie
	56	Zal PS worden geïnformeerd over het besluit om deze enquête wel of niet uit te voeren?	Als PS dit op prijs stelt kan die informatie uiteraard worden verstrekt. Ook op dit punt geldt dat er de voorkeur aan wordt gegeven om ook dit dan mee te nemen als informatie in het kader van de beoogde werksessie met statenleden. Dit om de zeer hoge werkdruk binnen het team klimaatadaptatie enigszins binnen de perken te houden.
BBB	57	<u>Opwaardeerverzoek</u> : Graag ontvangen wij in deze context een heldere definitie (/ betekenis van het woord "klimaatadaptatie".	Klimaatadaptatie is het proces waarbij de samenleving zich aanpast aan het actuele of verwachte klimaat en de effecten daarvan, om de schade die gepaard kan gaan met klimaatverandering te beperken en de kansen die de klimaatverandering biedt te benutten (zie o.a. rijksoverheid, PBL, KNMI, RIVM en andere instanties).

			Klimaatadaptatie is dus gericht op het omgaan met klimaatverandering (zodat we bestand zijn tegen extreme neerslag, hitte en droogte). Klimaatmitigatie is gericht op het tegengaan van klimaatverandering (dus het verminderen/stoppen van de uitstoot van broeikasgassen).
	58	Welk klimaat scenario (IPCC of KNMI) is de basis voor het Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie? Graag ontvangen wij betreffend scenario. Noot: onlangs is de versnelde zeespiegelstijging uit de IPCC Samenvatting voor Beleidsmakers gehaald. Is dit meegenomen?	Zowel de scenario's van IPCC als van het KNMI worden meegenomen. Er wordt niet één scenario uitgehaald. Het gaat met name om de trend die uit de scenario's komt, namelijk dat de verandering sneller gaat, dat onvoorziene gebeurtenissen/extremen zich vaker zullen voordoen en dat we ons meer en meer moeten realiseren dat we aan de slag moeten. Adaptatie en mitigatie gaan hand in hand zoals ook te zien is in de KNMI '23 scenario's.
	59	Klimaatadaptatie wordt gekoppeld aan het UPLG; waarom eigenlijk?	We zetten bij de uitwerking van het UPLG in op een klimaatbestendige en water robuuste inrichting van de ruimte, waarbij het natuurlijk bodem- en watersysteem meer leidend wordt. Bij keuze voor functie(s) zorgen we ervoor dat deze ook klimaatbestendig worden uitgevoerd waarbij rekenschap wordt gegeven van de recente KNMI klimaatscenario's : KNMI - KNMI'23-klimaatscenario's (bron: KNMI/ min lenW)) We versterken daarmee ook de biodiversiteit binnen natuurgebieden alsmede in het agrarisch gebied. Dit is van belang voor onze inwoners maar ook nodig vanuit de wettelijke verplichtingen op grond van de Europese Vogel- en Habitat Richtlijn, de KRW en de Europese natuurherstelverordening. Zo zorgen we ook voor een klimaatbestendige natuur.
	60	Kan er wetgeving gemaakt worden om bijv. een minimaal percentage van stedelijk gebied groen te maken?	Het Rijk is bezig de landelijke maatlat groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving te borgen. Eén van de zes thema's van de maatlat is biodiversiteit en natuurinclusiviteit. Eén van de daaraan gekoppelde richtlijnen is het voorstel om een percentage 'behouden en realiseren van groen' op buurtniveau op te nemen. Een getal wordt hierin dus nog niet genoemd, maar er wordt wel richting gegeven. In de verordening van de provincie zou een percentage opgenomen kunnen worden.